

С.Б. Булеца*

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВА НА ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ДЕРЖАВ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ ПРАВА

Важливим залишається питання формування концепції права на життя та здоров'я як в Україні так і в Угорщині, Словаччині та Чехії, оскільки зі вступом цих країн у Європейський Союз постала необхідність приведення законодавства в тому числі цивільного до Європейських стандартів.

Серед прав, які закріплюють за людиною Конституції України, Угорської, Словацької республіки та Хартія основних прав та свобод Чеської республіки, особливо виділяють такі, як право на життя, здоров'я, недоторканність та особисту свободу, право на захист честі, гідності, ділової репутації, збереження доброго імені, право на власність, на житло, таємницю листування, на вільне пересування та вибір місця свого проживання, право на свободу думки, совісті та віросповідання; право на невтручання в особисте сімейне життя.

У зв'язку з особливостями предмета, відповідні їм права мають ту ж саму специфіку. Це і відображено у їхній назві: особисті немайнові права, до яких відносимо право на життя та здоров'я. Наприклад, в Цивільному Кодексі (далі — ЦК) Угорщини особисті немайнові блага знаходяться в одній главі з правами інтелектуальної власності¹, а в Чехії та Словаччині передбачено лише захист особистості, однак не перераховані види особистих немайнових прав². Цивільний кодекс Словаччини та Чехії стосовно особистих немайнових прав посилається на Хартію прав та свобод людини та громадянина.

Право на життя складає першооснову правового статусу людини. Воно має абсолютний характер, тобто являється не тільки невід'ємним, але й таким, що не підлягає обмеженню. Це право проголошується всіма міжнародно-правовими актами про права людини і практично всіма конституціями країн світу як невід'ємне право людини, яке охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. У багатьох країнах, особливо у тих, які знаходяться під впливом католицької церкви, право на життя розглядається як підстава для заборони абортів, а в окремих країнах (наприклад, у Словаччині, Угорщині) в конституціях є норма про охорону життя ще до народження людини, тобто з моменту зачаття, за умови, що дитина народиться живою. В угорській літературі існує думка, що зародку можна призначити опікуна для захисту особистих немайнових прав, бо в законі не вказано, що опікун повинен призначатися лише для захисту майнових прав зародка. Дане положення закріплене в статті 10 ЦК Угорщини³, дитині ще перед народженням необхідно призначити опікуна, якщо це необхідно для збереження її прав, особливо у тих випадках, якщо між дитиною і законним представником існують суперечки⁴.

Стосовно права на здоров'я, то дане право також є невід'ємним, але воно в деяких випадках може бути визнане обмежено відносним, оскільки дане право не може здійснюватися без залучення інших осіб (лікарів), тому воно не є абсолютним, право на здоров'я належить одній особі, але вона не може реалізувати самостійно.

© Булеца С.Б., 2005

* старший викладач кафедри цивільного права Ужгородського національного університету

¹ A polgari Torvenykonyv Magyarazata 1 kotet, Kozgazdasagi es Jogi Konyvkiado, Budapest, 1995. – 102 oldal.

² Obciansky Zakonnik s rozsiahlym komentarom a judikaturou po poslednej novelej vykonanej zakonom NR SR c.150/2004 Z.z. s ucinnostou od 1 aprila 2004: Nova Praca, Bratislava, 2004. – 613 st.

³ A polgari Torvenykonyv Magyarazata 1 kotet, Kozgazdasagi es Jogi Konyvkiado, Budapest, 1995. – 102 oldal.

⁴ Hencz Janos es Toth Andras. Jus et iustitia.- Budapest, 2002. – oldal 203.

Ще Й.О. Покровський писав, що є такі невід'ємні права людини, які ніяким чином не можуть бути знищені, навіть для держави в цілому вони недосяжні. Якщо будь-яке суб'єктивне право забезпечує особистість від свавілля влади, то ідея невід'ємних прав спрямовується проти держави як такої⁵. Невід'ємні права людини захищають особистість від сваволі влади, тому що вони за своєю природою спрямовані до духовної складової людини, а саме — до морального початку, і у цьому відношенні ніяк не порушують права публічні (соціальні, політичні тощо). Отже, це свідчить про те, що розвиток ідеї невід'ємних прав відокремлюється від прав у сфері майнових відносин, і вони розглядаються як щось недоторканне, те, що захищається ідеєю невтручання.

У галузі цивільного права право на життя та здоров'я досліджували: Н.Б. Болотіна, М.К. Галантич, О.О. Красавчиков, Л.О. Красавчикова, Л.В. Красицька, М.М. Малєйна, З.В. Ромовська, Р.О. Стефанчук, Я.М. Шевченко, К.Б. Ярошенко та ін., які не ставили завдання провести порівняльний аналіз із Угорщиною, Словаччиною та Чехією. Зазначимо, що суттєві відмінності прослідковуються після 90-их років, мабуть через те, що радянські часи людина розглядалася в Угорщині, Словаччині та Чехії як елемент суспільної системи. При цьому закони визнавалися тільки як об'єктивна реальність, якій повинна підкорятися людина. За цих умов вона ставала на шлях пристосування, втрачаючи свою індивідуальність, до особи пред'являлися вимоги саме як до громадянина, знижуючи соціальний зміст прав на життя та здоров'я.

Доречно згадати й ряд угорських науковців, котрі займалися цією проблематикою. Серед них, Ач Томаш, Болаж П. Елемир, Богач Лібор, Благож Йозеф, Алеш Брейха, Доргоцец Ян, Йітка Столінова, Юрій Швестка, Йоббаді Габор, Карол Гецік, Лабоді Томаш, Ленковіч Борнобаш, Петрік Ференц, Штефан Любі, Шойом Ласло, Слодітч Карой, Тарр Дьордь, Золтан Одон, Торо Карой та багато інших. Вони розглядають ці права як особисті права людини, тісно пов'язані з людською особистістю.

Аналіз юридичної літератури України, Угорщини, Словаччини і Чехії свідчить про те, що за такими термінами як права людини та особисті немайнові права стоїть ціла епоха в історії розвитку цивілістичної думки. Сам термін "права людини", "особисті немайнові права", "особисті права" не застосовувався в дореволюційні часи. Щоб відповісти на питання, які найменування використовувалися в досліджуваному праві стосовно особистих немайнових прав в той період, використаємо відповідну термінологію в книзі відомого юриста Й.О. Покровського, сьомий розділ якої спеціально присвячено проблемі особи як такої, розвитку захисту так званих прав особи та її конкретних особливостей⁶ та в монографії Шойом Ласло⁷.

Відомо, що початок формування права на життя та здоров'я почався з природного права, яке у Дж. Локка представляється як обов'язкове право, правосвідомість, що належить людині і примушує його сприймати свої запити і вимоги як невід'ємні права⁸. В центрі вчення Дж. Локка — система природних прав і свобод особистості, які включають право на життя, право на свободу, право на майно⁹.

З одного боку, Дж. Локк виділяє право на життя, він нагадує, що життя священне, тому, що людина — творіння бога. Головне в тому, щоб ніхто не міг присвоїти життєві сили іншої людини. Дж. Локк виступає проти економічного рабства. Відстоюючи право на свободу, він

⁵ Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. Изд. 3-е, стереотип. – М.: Статут, 2001. – С. 81.

⁶ Там само. – С. 120-131

⁷ Solyom Laszlo. A szemelyisegi jogok elmelete: KJK. – Budapest, 1983. – oldal 13.

⁸ Локк Джон. Политические учения: история и современность. М., 1976. – С. 323.

⁹ Там само – С. 19, 50.

виступає і проти політичного рабства, тобто проти будь-яких відносин особистої залежності. Особистість — суб'єкт незалежних переконань, не лише від другої людини, але і від держави. Ніхто не повинен бути слугою держави, держава не може втручатися у внутрішній світ людини, він наголошував на приматі прав людини. Дж. Локк вважав, що при укладанні суспільного договору зберігаються всі природні права людини, під якими він розумів право на життя, свободу і приватну власність, а межі влади держави визначені тими самими правами громадян, для охорони яких воно і створювалося¹⁰.

Цікавим є те, що галузі яка б регулювала право на здоров'я не існує в Угорщині, але саме поняття “медичне право”, яке використовується у правовій літературі, було введено Сас Біло в 1925 році. В Угорщині до цього часу відсутнє цивільно-правове закріплення права на життя та права на здоров'я в ЦК. Сас Біло розглядав діяльність лікарів з точки зору кримінального, приватного та цивільного права¹¹. Враховуючи те, що людина є найвищою соціальною цінністю, всебічна охорона її життя — це один із основних обов'язків держави¹². Така сама ситуація прослідковується в Словаччині та Чехії, де існує багато нормативно-правових актів, які регулюють ці права, а в ЦК відсутнє визначення змісту та елементів цих прав.

У зв'язку з тим, що основна частина особистих немайнових прав виникає з моменту народження, ми можемо стверджувати, що вони є природними правами людини. Для інших прав не існує моменту точної фіксації їх виникнення, внаслідок чого вони пов'язуються з різними обставинами, які в свою чергу зумовлюються багатьма іншими чинниками. Тому момент виникнення особистих немайнових прав можна визначити як специфічний¹³.

Життя та здоров'я — це благо людини, яке невідчужуване, тобто благо — це “усяка позитивна цінність, що виступає як засіб задоволення потреб людей”¹⁴. Тому ми відносимо до нього предмети, речі матеріального характеру. Це виглядає протиріччям стосовно існування т.зв. нематеріальних благ. Реально ця група благ не менш реальніша, ніж звичайні “упредметнені” блага. Приміром, життя — найбільше благо і радість, а для повноцінного життя потрібне здоров'я і т.д. Цими нематеріальними благами ми маємо мати можливість керувати через свою волю, як і всякими іншими благами. В основі ж виділення таких благ в окрему групу, крім їх неупредметнення, служить їхній особистий характер. Тому права, пов'язані з цим видом благ, стали називатися особистими немайновими правами. Вони не мають майнової вартості. Охорона життя та здоров'я регулювались кримінальним правом і в деякій мірі адміністративним. У цивільному законодавстві як аналізованих країн, так і України, довгий час було відсутнє правове регулювання цих прав, передбачалася відповідальність за шкоду, оскільки було відсутнє поняття права на життя та права на охорону здоров'я в системі цивільного права¹⁵.

Слід зазначити також, що право на життя не містить економічного змісту. Дане право, на відміну від майнових прав особи, не можна виразити в грошовому еквіваленті. Розвиваючи цю думку С.С. Алексеев наголошував, що “... невід'ємні права людини покликані утверджувати, незалежно від стану суспільства, високу гідність і свободу людини, високі духовні і моральні начала особистості і в цьому передусім захищати людину як високодуховну істоту від сваволі наймогутнішої сили суспільства — влади, її прагнення володарювати над собою”¹⁶.

¹⁰ История политических и правовых учений. Учебник для вузов. Изд. 2-е, стереотип. Под общ. ред., докт. юрид. наук, проф. В.С. Нерсесянца, — М.: Издат. Группа НОРМА-ИНФРА, М., 1998. — С. 270-272.

¹¹ Szasz Bela. Orvosi Jogtudomány. Danubia. Pecs, 1925. — О. 23.

¹² Олійник А.Ю. Зміст конституційного права людини на життя // Науковий вісник НАВСУ. — 2001. — № 3. — С. 10

¹³ Малеина М.Н. Защита личных неимущественных прав советских граждан. М, 1991. — С. 6.

¹⁴ Матузов Н.И. Личность, права, демократия. Теоретические вопросы субъективного права.- Саратов, 1972. — С. 239.

¹⁵ Karel Knap, Juri Svestka. Ochrana osobnosti podle ceskoslovenskeho obcanskeho prava: Panorama, Praha, 1989. — sz. 160.

¹⁶ Алексеев С.С. Право: азбука — теория — философия: Опыт комплексного исследования. — М.: Статут, 1999. — С. 621.

Й.О. Покровський вважає, що уперше схоже поняття “особисті відносини” з’явилося у Швейцарському Цивільному Кодексі 1907 року, де воно застосовувалося для назви його окремої статті. Ця назва отримала схвалення Й.О. Покровського, який зазначив: “...якою не є скромною ця назва, у всякому разі поява такого загального положення у найновішому з кодексів являє найкрупніший принциповий крок уперед” і тут же констатував, що “ми знову повертаємося до ідей старого природного права, хоча і в їх дещо іншому, більш конкретному, але зате й більш життєвому вигляді”¹⁷. Отже, генезис терміна “особисте немайнове право” має свою давню історію і пов’язується з відродженням традицій природного права.

Таким чином, що право на життя та здоров’я основні блага людини і походять від природних прав людини. Так, І.Є. Фарбер¹⁸, дотримується думки, що права людини — це соціальні можливості індивіда мати певні блага. До них ми віднесемо життя та здоров’я, оскільки це блага, які належать людині. О.А. Лукашова¹⁹, відзначає, що права людини — це визначені нормативно-структуровані властивості та особливості буття особи, які виражають її свободу і є невід’ємними та необхідними способами, умовами її життя, її взаємовідносин із суспільством, державою, іншими індивідами. М.В. Вітрук формулює права і свободи людини як матеріально обумовлені, юридично закріплені та гарантовані можливості індивіда володіти та користуватися конкретними соціальними благами²⁰.

Торкаючись розвитку цивілістичної думки протягом так званого радянського періоду, необхідно зазначити, що хоча терміни “особисті відносини”, “особисті права” були вже відкриті, вони не відразу ввійшли до юридичного вжитку, особливо щодо термінології з цивільного права.

Уперше термін “особисті блага” застосував 1938 р. М.М. Агарков, присвятивши їм окремий параграф підручника.

І вже у 1940 р. обговорюючи питання про предмет і систему радянського цивільного права, цей автор дав розгорнуту класифікацію особистих немайнових прав, позначивши в ній права на честь і гідність особи як “деякі немайнові права, а саме такі, що захищаються проти всякого й кожного (так звані абсолютні), права на блага, невіддільні від особи суб’єкта права”²¹. Однак, відсутня була чітка вказівка, щодо абсолютних благ відносимо право на життя та право на здоров’я.

В 1941 році К.А. Флейшиц спеціально присвятила монографію особистим правам у цивільному праві СРСР і капіталістичних країн, де охарактеризувала їх як “права, що охороняють непротиправні прояви індивідуальних рис, здібностей, прагнень людини” або як “права на блага, невіддільні від кожної даної особи, особистості як носія індивідуальних рис, здібностей, прагнень”²². Знову непрямым текстом вказується, що до таких благ відносять право на життя та здоров’я. Поряд з цим С.М. Братусь, не повністю погоджуючись з її позицією, уточнював, що “радянське право бере під свій захист не будь-який, хай навіть не протиправний інтерес даного індивіда, а ті особисті блага, які визнані соціально цінними і які тому підлягають, з державної точки зору, юридичному захисту”²³.

¹⁷ Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. Изд. 3-е, стереотип. – М.: Статут, 2001. – С. 125.

¹⁸ Фарбер И.Е. Права человека и справедливость. – М. – 234 с.

¹⁹ Права человека. Учебник для вузов / Отв. ред. член-кор. РАН, д-р юрид. наук Е.А. Лукашева. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1999. – С. 1.

²⁰ Витрук Н.Б. Проблемы теории правового положения личности в развитом социалистическом обществе. Автореф. дисс. ...д-ра юрид. наук. – М.: 1979. – С. 23.

²¹ Агарков М.М. Предмет и система советского гражданского права // Советское государство и право. – 1949. – № 8-9. – С. 65-66.

²² Флейшиц Е.А. Личные права в гражданском праве Союза ССР и капиталистических стран. Ученые труды Всесоюзного института юридических наук НКЮ СССР. – Выпуск VI. – М., 1941. – С. 8-9.

²³ Братусь С.Н. Предмет и система советского гражданского права. – М., 1963. – С. 85.

Як бачимо з цієї цитати, визнання права на здоров'я та життя “соціально цінним” не є відкриттям сьогодення. Однак, на той період такі пропозиції не отримали широкої реалізації ні у визначеннях суб'єктивного права, що містилися в підручниках, ні в монографічних дослідженнях.

У науці та законодавстві використовуються такі терміни, як “особисте право” (Угорщина²⁴, Словаччина²⁵, Чехія²⁶), “немайнове право”, “особисте немайнове право” (Україна²⁷), що є тотожними поняттями. Сучасні правові системи аналізованих країн фактично враховують тільки біологічний підхід до розуміння життя, тобто витиснення розуміння життя із права. Право відмежовують від моралі, релігії, філософії тощо. Держава, фіксуючи в законодавстві право на життя, вона тим самим намагається нормувати яку-небудь частину суспільних відносин. Концепція права на життя може полягати в наступному, що право на життя — це основний аргумент громадян в їх вимогах проти акцій, які загрожують їх життю та здоров'ю.

Угорський науковець Болаж П. Елемир вважає, що особисте право може виникнути як неписане право, бо предметом права виступає особистість, воно невіддільне від неї і не є предметом зовнішнього світу, тому особисте право не може бути вичерпною самостійною одиницею, у порівнянні з іншими галузями права. Застосування особистого права означає, що особистість до зовнішнього світу не пристосована, їй треба використовувати у ньому конкретну конфігурацію, яку наперед не можна передбачити чи визначити, а вирішення може знайти лише жива людина, яка живе своїм життям, досліджуючи раціонально ситуацію з використанням інтуїції²⁸.

Наприклад, М.М. Малєїна²⁹ пропонує низку класифікацій: крім відомого нам легального розподілу на особисті немайнові права, пов'язані і не пов'язані з майновими вона виділяє в залежності від структури зв'язку учасників — абсолютні (з обов'язком, що передбачений для необмеженого кола суб'єктів) і відносні (з обмеженим колом зобов'язаних суб'єктів) права; по приналежності їх суб'єктам цивільного права — тільки громадянам, тільки організаціям (ми схильні виділяти і третій, змішаний тип, до якого можна віднести, наприклад, право на ділову репутацію). Але особливо ми хотіли б відзначити наступну класифікацію цього автора — у залежності від цільової спрямованості прав. По цьому параметру виділяються чотири групи.

- До першої належать особисті права, що забезпечують фізичне благополуччя особистості: право на життя, на здоров'я, на екологічне чисте навколишнє середовище.

- У другу групу входять права, що формують індивідуальність особистості: право на ім'я, на індивідуальний вигляд (вид), на честь і гідність.

- Третю групу складають права, що забезпечують автономію особистості (таємницю особистого життя): право на адвокатську таємницю, на таємницю нотаріальних дій, лікарську таємницю; право на таємницю усиновлення, право на таємницю листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень; право на недоторканність житла, на недоторканність документів особистого характеру.

- Четверта група включає права, спрямовані на охорону результатів інтелектуальної й іншої діяльності: немайнові права авторів здобутків науки, літератури, мистецтва, винаходів, раціоналізаторських пропозицій, відкриттів, промислових зразків; право на товарний знак. У підсумку, ми вважаємо цю класифікацію найбільш повною. В даній роботі ми зосередимося лише на першій групі: правах на життя та здоров'я.

²⁴ Karel Knap, Juri Svestka. Ochrana osobnosti podle ceskoslovenskeho občanskeho prava: Panorama, Praha, 1989. – 365 sz.

²⁵ Там само.

²⁶ Там само.

²⁷ Цивільне право. У 2 книгах. Загальна частина / О.А. Підпригора, Д.В. Боброва, О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова та інші / За ред. О.В. Дзера. – К.: Вентурі, 1997. – 544 с.

²⁸ Szladits Karoly. A magyar maganjog általános resz. Szemelyi Jog. Elso resz.- Budapest, 2000. – old. 637.

²⁹ Малєїна М.Н. Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита. – М.: МЗ Пресс, 2000. – С. 123.

У літературі існує думка, що особисті немайнові права можуть виникати в результаті юридичних дій, тобто правомірних дій суб'єкта цивільного права, як наслідок вчинення незалежно від наміру спричинити певні правові наслідки, (які проте можуть виникнути внаслідок закону), при настанні певних подій (кожній людині від народження належить право на ім'я незалежно від її вольової поведінки), тобто породжуватися актами компетентних органів³⁰. Крім того, особисті немайнові права тісно пов'язані з фізичною особою. Фізична особа не може відмовитися від особистих немайнових прав, а також бути позбавлена своїх особистих немайнових прав, вона володіє ними довічно³¹. Розглядаючи життя людини як її природне право, необхідно зосередити увагу на його змістовних елементах. Вони включають в себе можливість людини: а) існувати у часі та просторі, тобто діяти чи бездіяти на власний розсуд; б) вимагати від зобов'язаних суб'єктів забезпечити їй таке існування; в) постійно користуватися таким абсолютним природним соціальним благом існування у часі та просторі; г) звертатися до компетентних і зобов'язаних суб'єктів з вимогою відтворити порушену можливість чи відшкодувати збитки³². Змістовні елементи здоров'я включають в себе можливості людини: а) діяти чи бездіяти на власний розсуд, проводити профілактичні дії по збереженню власного здоров'я; б) звертатися до компетентних і зобов'язаних суб'єктів з вимогою провести обстеження та лікування; в) постійно необмежено користуватися цим правом; г) вимагати від зобов'язаних суб'єктів отримання необхідної інформації про стан здоров'я та дотримання зобов'язаними суб'єктами лікарської таємниці.

Вважають, що з точки зору приватного права, людська особистість не є предметом особистого права тому, що особистість — визначається як конкретна людина з погляду певної культури, особливостей характеру, поведінки і тощо³³, вона не є предметом майнового світу.

Взаємини особистості і держави проявляються через такі основні принципи, як: — визнання прав і свобод людини вищою соціальною цінністю, до якої ми відносимо право на життя та право на здоров'я; зобов'язання держави дотримувати та захищати права і свободи людини, громадянина в міру безпосередності та їх невідчужуваності; і як наслідок визнання і гарантованість прав та свобод людини і громадянина у відповідності із загальновизнаними принципами і нормами права.

У такому розумінні цивільне право може лише абстрактно характеризувати кожную людську особистість, тому що з розвитком свободи особистості з точки зору суспільства змінюються і цінності, які вона потребує. Зв'язок між правом і здатністю людини створювати особисті цінності не підпадає під сумнів. Призначення особистого права — це захист абстрактної особистості в межах уявлень про неї, гарантування суспільством обмеження втручання в її приватне життя.

Особисті права впливають з уявлень про особистість суб'єкта, вони багатогранні, як і людська особа. Особисті права не сприяють особі повного невтручання в приватне життя лише попереджають посягання інших осіб на права особистості.

Відзначимо, що особистими, їх ми можемо ще назвати "персональними" правами в широкому змісті визнаються різні суб'єктивні права, властиві особі. У вузькому ж змісті особисті права виступають як частина розподілу суб'єктивних прав на соціально-економічні, політичні, культурні й особисті, тобто права в області особистої, індивідуальної свободи.

Здійснення більшості прав виявляється в багаторазових повторюваних діях (кількаразове лікування як реалізація права на здоров'я), але частина з них може реалізовуватися в одній дії з можливістю вирішення за певних умов (наприклад, зміна імені).

У цілому ж, виділяють чотири основних ознаки цивільних немайнових прав: 1) нематеріальний характер особистих прав; 2) особливий об'єкт особистих прав; 3) специфіка

³⁰ Малеина М.Н. Защита личных неимущественных прав советских граждан. М, 1991. – С. 8.

³¹ Цивільний кодекс України // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.

³² Права людини і громадянина в Україні: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – С. 118.

³³ Новий тлумачний словник української мови. – К.: Аконті, 2001. – Том 2. К-П. – С. 493.

підстав їхнього виникнення і припинення (багато з них виникають з народженням і припиняються зі смертю суб'єкта); 4) індивідуалізація особистості (кожна особистість характеризується різним обсягом тих чи інших нематеріальних благ).

Науковці розробляють різні види моделі нематеріальних благ і зв'язаних з ними особистих немайнових прав.

Так, М.Д. Єгоров³⁴ пропонує виділити три основних групи особистих немайнових прав, не зв'язаних з майновими: 1) право на немайнові блага, що індивідуалізують особистість (право на ім'я, на власне зображення, на честь і гідність); 2) право на особисту волю; 3) право на недоторканність особистого життя (права на особисту документацію, на таємницю особистого життя, на таємницю особистого спілкування і на недоторканність житла).

Проте дана класифікація не враховує нематеріальні блага, пов'язані з майном (наприклад, право авторства) та специфічним об'єктом — здоров'ям. Угорський науковець Петрік Ференц здійснив такий поділ особистих немайнових прав на 2 групи: 1) особисті права, які обслуговують захист цінностей, що пов'язані з особистістю; 2) правове регулювання права інтелектуальної власності (захист промислової власності, авторського права) особи³⁵. Цей поділ, на нашу думку, є більш вдалим, оскільки яскравіше відокремлює особисті права від грошового виразу.

Зазначена норма дозволяє узагальнити особливості нематеріальних благ. Насамперед, це блага немайнові, тобто такі, що не є товаром і не піддаються вартісній (грошовій) оцінці. Крім того, це блага особисті, тобто невідчужувані, невідривно пов'язані з людиною³⁶. Вони обумовлені як прив'язка до конкретної людини, і в різному обсязі. Та й в одній людині обсяг того чи іншого блага протягом усього життя змінюється, хоча і не зникає остаточно; невизначеність обсягу більшості нематеріальних благ є їхнім додатковим критерієм³⁷.

Таким чином, можемо зробити висновок, що право на життя це особисте немайнове право людини, невід'ємне, абсолютне і є об'єктом цивільно-правового регулювання. Право на здоров'я це невід'ємне, абсолютне з ознаками відносного права. Це природні права людини, вони невіддільні від особистості людини. Вони складають окрему групу особистих немайнових прав фізичної особи, а саме формування концепції права на життя та здоров'я починалося з часів Джона Локка і не закінчено по сьогоднішній день.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою цивільно-правових дисциплін
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 7 від 24 лютого 2005 року)*

³⁴ Єгоров Н.Д. Личные неимущественные права и их защита. // Проблемы совершенствования законодательства о защите субъективных гражданских прав. Сб. науч.тр. – Ярославль гос. ун-т, 1988. – С. 30.

³⁵ Ferenc. A szemelyiseg jogi vedelme: A sajto-Helyreigazitas: Lap es Konyvkiado Kft.- Budapest, 2001. – old. 30.

³⁶ Мезрин Б.Н. Личные неимущественные отношения в предмете советского гражданского права // Актуальные проблемы гражданского права. – Свердловск: 1986. – С. 28.

³⁷ Малеина М.Н. Нематериальные блага и перспективы их развития // Закон. – 1995. – № 10. – С. 103.